

Kiss András laudációja

A most átadásra kerülő, ünnepélyes küllemű, merített papirosra írt, függő pecséttel ellátott oklevélen ezt olvashatjuk: **Kiss András történelmi forrásfeltárása és értelmezése magyar örökség.** Ennek a mondatnak az alapszavai nem a Magyar Örökség Bíráló Bizottságának a leleményei. Kitüntetettünk két gyűjteményes kötetének a címlapjáról valók.

A kéziratban hosszú évekig elfektetett és végre 1994-ben megjelent első gyűjteményes kötet címe: **Források és értelmezések**, a 2003-ban megjelent, ugyancsak válogatott írásokat tartalmazó második kötet címe az elsőre rímel: **Más források, más értelmezések.**

Kiss András fogalomhasználatában **forrásnak** tekinthetők mindazok a pergamenre vagy papirosra írt közlések, melyek Gizella királynénak 1023–1038-ban kelt oklevelétől kezdődően napjainkig Erdélyt érintő, köztörténeti érdekű információkat tartalmaznak. Az **értelmezés** azzal a mozdulattal kezdődik, amellyel a szakember kézbe veszi az információt hordozó anyagot – esetünkben pergament vagy papirost – majd hozzálát, hogy annak korát, hitelességét megállapítsa és sok összefüggést sejtető mondandóját kifürkéssze.

A két kötet szerzője már jóval azok megjelenése előtt, 1979-ben – szép, középkori szóhasználattal élve – mesterremekkel bizonyította, hogy mind a forrásfeltárásnak, mind a forrásértelmezésnek kiváló szakembere. **Varga Katalin pere** című kötete annak az erdélyi vétetésű magyar történetírói iskolának a terméke, melynek atyamestere Kelemen Lajos volt, és amely korszerű levéltári kutatásra alapozta a múlt tudományos vallását. Könyve hőséről, a három érchegységi román jobbágyfalu ügyét magára vállaló, értük ismételten Bécsbe gyalogoló magyar asszony peres iratait közzétevő Kiss András így ír: „Varga Katalin története az együtt élő emberek közös bizalmának, az egymás igaza melletti kiállásnak és az igazságba vetett rendíthetetlen hitnek példajaként mint múltbeli tanulság és jelenkori parancs szól hozzánk.”

A Krassó megyei Facsádon 1922-ben született, a magát következetesen levéltárosnak nevező Kiss András őseitől férfirenden szabad székely agilitást, női ágon a bánági polgárok legjobb családi kvalitásait kapta örökrészül. Férfívá érésének színtere a kolozsvári Farkas utca lett, ahol az egyetemi gyakorlógimnáziumnak az idős Kántor Lajos igazgató által jól válogatott tanári kara, utána a Ferenc Józsefről, majd Bolyairól elnevezett egyetem Jog- és Államtudományi Karán olyan szaktekintélyek mint Buza László, Bónis György és Horváth Barna formálták intellektuális arculatát. A forrongás éveiben a közélet, a kultúra széles területein jól tájékozódott ifjú dicséretes közszereplésre vállalkozik és jellemzően sokat mondó első, 1945 elején nyomtatásban megjelenő írásának a címe. **A magyar diák együtt akar küzdeni román és zsidó kartársaival.** Egyik kezdeményezője a kolozsvári diákok Móricz Zsigmond Körének, melyből aztán rövidesen Móricz Zsigmond Kollégium lesz.

Rövid ideig tartó ügyvédbojtkodás és egyetemi tanársegédeskedés után a történelmi források őrzési helyén, a levéltárban találja meg nemcsak a testére szabott munkahelyet, hanem a történések mélyére hatoló töprengésekben nélkülözhetetlen szellemi légkört.

Számba veszi, méltatja az erdélyi levéltári múlt nagy egyéniségeit, ismételten vall példaképéről, Kelemen Lajosról, és elismerő tisztelettel szól Jakó Zsigmond scriptoriumáról. Sokfelé ágazó kutató munkájában szívesen időzik el Kolozsvár múltjánál: ír fertályairól, utcáiról, házairól, intézményeiről, ismételten visszatér a város temetőjére, a Házsongárdra és megidézi az ott nyugvó jeles embereket, de szerető szavakat ejt a mindennapok városlakóiról is.

A múltat időző papírok világa után szívesen szentelte ünnepnapjait a természetnek. Ebben a teremben (a teológiai díszteremben) neveztem már Bükki Akadémiának azokat a vasárnapi alkalmakat, amikor kolozsvári betűvetők reggel hátizsákkal *elindultak a város melletti erdőségekbe, a Bükkbe, és erdei ösvényeken, hegyi patak mentén vagy sok csiperkét ígérő legelőn*

poroszkálva, anélkül hogy előzetesen egyezkedtek volna, előbb-utóbb találkoztak egymással. A történész, a nyelvész, a fametsző művész, a botanikus, a jogász, a levéltáros és könyvtáros, a főkönyvelő, az orvos egymást számon tartó igazi értelmiségiek voltak, szükségét érezték, hogy szót váltsanak egymással, és rendszerint a Mikesi-tetőn, az Ebédlőnek nevezett barátságos ciheresben együtt fogyasszák a hátizsákból előszedett elemózsia-t. Hogy ott mi mindenről esett szó: az első magyar nyelvű erdélyi oklevélről, a magyar felező számnévről (a másfélről, a harmadfélről), a sürgős beavatkozást igénylő műemlékről, a világ dolgairól, a kozmikus kutatásokról vagy a vérnyomás csökkentésében legígéretesebbnek ígérkező gyógyszerről. Éveken keresztül a Bükki Akadémia tartotta fenn azt a szellemiséget, amelyet az 1859-ben alapított és 1949-ben betiltott Erdélyi Múzeum Egyesület tett közkinccsé. Jószerével ennek a kirándulótársaságnak a tagjai gyűltek össze 1989 karácsonya táján, hogy feltámasszák hamvaiból az egyesületi életet. Ennek az Egyesületnek a főtítkára, majd alelnöke Kiss András, aki hosszú éveken keresztül vette vállára az erdélyi magyar tudományosság sok gondját-baját. Közben nem szűnt meg vallasni a levéltárat és rendszeresen tett közzé jelentéseket és érdekesnél érdekesebb dolgozatokat.

Kiss András elsőrendű mestere az értekező prózának. Az íráskultúrában is jól választott példaképet. Az irodalomtörténet-írás számon tartja azokat a kutatási eredményeket, melyeket Szatmár vármegye levéltárainak megbolygatása rendjén Kölcsey Ferenc életművével kapcsolódóan közzétett. Tegyük hozzá, hogy a Kölcsey róttá kéziratokat másolva, majd a Himnusz költőjének nagy hatású „recenzióit” olvasva veszi birtokba az esztétikailag is értékelhető íráskészséget és lesz szorgalmas szemlélője jórészt a Kriterionnál megjelent, tudományos kutatásokra alapozott könyveknek.

A közösen megélt évek emlékezetes élményei azok a hatalmas tüzek, melyeket téli időben kolozsvári erdőszéleken raktunk. Mert nemcsak a fagyos szélről, hanem a történelem hidegétől is borzongtunk. Tüzet kell raktunk – hangzott a felszólítás Szabó T. Attila szájáról. És raktunk!

A tűz körüli forgolódásban is igazi jellemnek bizonyult a segíteni akarásban, az önzetlenségben utolérhetetlen Kiss András.

Benkő Samu